

УДК 37.037

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИХОВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ**Д. В. Алфімов**

У статті розкриваються особливості особистісно орієнтованої технології виховання лідерських якостей школярів, значимість її впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: технологія, особистісно орієнтоване виховання, технологія виховання.

Перед сучасною школою стоїть проблема підготовки своїх випускників до життя у складних умовах ринкової економіки, відповідно до соціального запиту суспільства формувати інтелектуальну творчу особистість. Школа має створити умови для формування особистості, виховання її найкращих якостей. І це завдання не тільки і навіть не стільки змісту освіти, скільки технологій навчання та виховання. Застосування нових педагогічних технологій дозволить змінити саму парадигму освіти.

Як зазначає В. Беспалько: «Кожна діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво базується на інтуїції, технологія – на досягненнях науки. З мистецтва все починається, технологією – закінчується, щоб потім все розпочати спочатку» [1, с. 5].

Слово «технологія» (від грец. *techne* – мистецтво, майстерність; *logos* – наука, поняття, вчення) означає сукупність методів обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми матеріалу, що здійснюються під час виготовлення продукції. У виробничому процесі означає систему запропонованих наукою засобів, способів і алгоритмів, застосування яких забезпечує наперед визначені результати діяльності, гарантує отримання продукції заданої кількості і якості. Технологія базується на науці. Всі сучасні виробництва ґрунтуються на технологіях. Саме наукові засади виховання підштовхнули останнім часом педагогів до пошуку оптимальних моделей або технологій виховання.

Мета статті – виявити значимість особистісно орієнтованої технології виховання лідерських якостей школярів, розглянути її особливості.

Технологія виховання – це строго обґрунтована система педагогічних засобів, форм, методів, їх етапність, націленість на вирішення конкретного виховного завдання. Кожне завдання має адекватну технологію виховання. Зміна завдання веде до зміни технології.

С. Мартиненко та Л. Хоружа визначають технологію виховання як систему створення належних умов виховання, комплексного застосування методів і прийомів впливу на особистість з урахуванням її індивідуально-психологічних особливостей, рівня вихованості, що гарантує одержання передбаченого результату. Вчені зазначають, що виховна технологія – це оптимально доцільна послідовність підходів у роботі з учнями [7].

Технологія виховання, як і будь-яка інша, є концентрованим виразом досягнутого рівня діяльності («колективної майстерності»). Останній виникає на основі індивідуальної майстерності. Сучасна педагогічна теорія «дозріла» для технологічного підходу у вихованні, визнає його раціоналізм і доцільність, проте до розробки технології виховання, спираючись на яку кожен педагог зміг би сформувати ідеальну особистість, їй ще далеко.

Проблема не тільки в тому, що більшість педагогів ще не відійшла від інтуїтивного вирішення виховних завдань, а й у складності процесу виховання. На відміну від виробничих процесів, які мають послідовні операції, у виховному процесі якості особистості формуються не послідовно, а комплексно. Не можна сформувати особистість зусиллями різних вихователів, які володіють окремими «технологічними операціями». Особистість може створити тільки особистість. Тому вихователь, спираючись на загальну технологію, повинен вести виховний процес з початку і до кінця. Звісно, при цьому він завжди буде проявляти індивідуальну майстерність.

Технологія виховання у практиці сучасного загальноосвітнього закладу має свої переваги, а саме:

1. Контекст «виховне завдання – технологія виховання» зводить до мінімуму педагогічні експромти у практичній діяльності і переводить останню на шлях попереднього проектування виховного процесу.

2. Замість окремих «виховних заходів» технологія виховання пропонує проект виховного процесу, який визначає зміст і відповідні види діяльності кожного вихованця.

3. Ієрархія цілей (визначення трьох рівнів цілеутворення: глобального – на рівні замовлення суспільства, етапного – на рівні етапів навчання, оперативного – на рівні конкретних виховних завдань) дозволяє досягнути гармонійної взаємодії всіх компонентів виховної системи по горизонталі (у межах одного періоду навчання – навчального року, півріччя, чверті) і вертикалі (на весь період навчання у школі).

4. Дозволяє позбавитися формалізму. Формалізм у вихованні означає неухвалне, шаблонне ставлення до вихованця чи колективу, а значить, однобічність і неадекватність виховних впливів.

Типовими проявами формалізму у вихованні є:

- розрізнений підхід до планування, проведення ізольованих «виховних заходів», оцінки виховної роботи;
- показний характер виховної роботи, що суперечить розвиткові вихованця і колективу;
- незавершеність, неповнота виховних впливів, коли вихованець розглядається як об'єкт впливу тощо;
- однобічність трактування того чи іншого впливу: наприклад, бесіда, доручення часто розглядаються як метод лише морального чи естетичного виховання, хоча насправді вони вирішують різні завдання виховання.

Оскільки технологія є важливою умовою втілення концепції в практику, закономірно постає питання, а чи не підміняє вона методику. Як відомо, методика обумовлюється окремою дидактикою, яка враховує своєрідність змісту освіти і засобів її засвоєння. За смислом поняття «методика» ширше за поняття «технологія», адже воно включає разом із змістовим інструментальний аспект педагогічного процесу. У межах методики можуть співіснувати різні технології. Отже, методика є окремою теорією, а технологія – алгоритмом її втілення у практику.

Педагогу недостатньо знати методику, він повинен уміти трансформувати знання і вміння, тобто володіти технологією отримання запланованого результату. Суттєвою особливістю педагогічної технології є гарантування кінцевого результату і проектування майбутнього навчального процесу.

Сучасна практика виховання перебуває у перехідній стадії – вихователі та вчителі ще не працюють за цілісними науковими технологіями, але вже поступово відходять від замкненого на індивідуальності інтуїтивного розв'язання виховних завдань. Помітна тенденція до впровадження апробованих технологічних знахідок, прагнення до уніфікації та стандартизації вимог.

Технологію виховання не можна ототожнювати з виховним методом. Якісно нові методи, які ґрунтуються на рефлексивно-вольових механізмах, механізмах співпереживання й позитивно-емоційного оцінювання, апелюють до самосвідомості, свідомого, творчого ставлення людини до суспільних норм і цінностей, український дослідник І. Бех кваліфікує як виховні технології особистісної орієнтації.

Сьогодні в педагогічній науці і практиці є дві цілком різні стратегії, в рамках яких існують системи освіти, стратегія формування та стратегія розвитку.

Стратегія формування – педагогічне втручання ззовні у внутрішній світ дитини, нав'язування дитині вироблених суспільством способів діяльності, оцінок.

Стратегія розвитку – розвиток особистісного потенціалу учня, його самоактуалізація. Стратегія розвитку, або особистісно зорієнтована освіта, гірше розроблена з технологічного боку.

Саме особистісно орієнтоване виховання, як акцентує в своїх працях дійсний член АПН України, доктор психологічних наук І. Д. Бех, є досить перспективним, оскільки воно виходить із самоцінності особистості, її духовності. А його метою є формування людини як неповторної особистості, творця самої себе і своїх обставин [2, с. 270].

Необхідно зазначити, що вибір особистісно зорієнтованих технологій – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учням. В умовах особистісно зорієнтованого виховання вчитель відіграє іншу роль і функцію у навчально-виховному процесі.

Якщо при традиційній системі навчання вчитель разом з підручником були основними і найбільш компетентними джерелами знань, а вчитель був контролюючим суб'єктом пізнання, то при застосуванні особистісно зорієнтованих технологій вчитель виступає більше у ролі організатора самостійної активної пізнавальної діяльності учнів, компетентного консультанта і помічника.

Його професійні вміння повинні бути направлені не просто на контроль знань і вмінь школярів, а на діагностику їх діяльності, щоби своєчасно допомогти кваліфікованими діями подолати труднощі в пізнанні і застосуванні знань. Ця роль значно складніша, ніж при традиційному навчанні, і вимагає від учителя високої майстерності.

Особистісно зорієнтовані технології виховання передбачають по своїй суті диференційний підхід до виховання з врахуванням рівня інтерактивного розвитку школяра, а також його здібностей і задатків.

Розглядаючи питання технології виховання лідерських якостей школярів у системі особистісно орієнтованого виховання, ми звернулися до досліджень, присвячених розробці ряду положень щодо особистісно орієнтованої освіти.

Перше положення стосується уявлень про його сутність і призначення особистісно орієнтованого виховання. Це насамперед становлення людини, знаходження нею себе, свого образу, неповторної індивідуальності, духовності, творчого початку. Дати освіту людині – значить дати їй можливість стати суб'єктом культури, навчити життєтворчості.

Друге фундаментальне положення парадигми визначає ставлення педагога до дитини і його позицію в освітньому процесі, здійснення індивідуально-гуманного підходу в навчанні й вихованні.

Третє положення парадигми пов'язане з визначенням людськоутворюючих функцій. Найважливіша з них – гуманітарна, суть якої полягає в збереженні й відновленні екології людини: її тілесного й духовного здоров'я, сенсу життя, особистої волі, моральності. Для цього освіта має закласти в особистість механізми розуміння, взаєморозуміння, спілкування, співробітництва.

На наш погляд, не менш важливою функцією особистісно орієнтованого виховання є культуростворююча (культуроосвітня), що забезпечує збереження, передачу, відтворення й розвиток культури засобами освіти і виховання.

У сучасних умовах актуальною стає функція соціалізації особистості, тобто забезпечення засвоєння й відтворення індивідом соціального досвіду, його адаптація до обставин, що змінюються.

Науково доведено, що особистісно орієнтоване виховання визнає учня головною діючою особою освітнього процесу й одночасно суттю особистісно орієнтованої педагогіки. Тому при побудові особистісно

спрямовуючої навчально-виховної діяльності виникає необхідність спиратися на пріоритет індивідуальності, самотності дитини як активного носія суб'єктивного досвіду, що складається задовго до впливу спеціально організованого навчання. При здійсненні навчально-виховного процесу як особистісно орієнтованого необхідна особлива робота з виявлення досвіду кожного учня, його соціалізації, «окультурення», контролю за способами, що виконуються, навчальної роботи; організації колективної діяльності, що розподіляється між його учасниками. Саме тут відбувається «зустріч» суспільно-історичного досвіду учня, що задається навчанням, і його суб'єктивного досвіду, реалізованого їм у навчанні. Тоді взаємодія двох видів досвіду (історичного й індивідуального) піде не по лінії витиснення індивідуального й «наповнення» його суспільним досвідом, а шляхом їхнього постійного узгодження, використання всього того, що накопичено учнем як суб'єктом пізнання його власної життєдіяльності. Розвиток учня як особистості (його соціалізація) іде не тільки шляхом оволодіння їм нормативною діяльністю, але й через постійне збагачення, перетворення суб'єктивного досвіду як важливого джерела власного розвитку. Навчання як діяльність учня, що забезпечує пізнання, розвертається як процес, основним результатом якого стає формування пізнавальних здатностей на основі оволодіння відповідними знаннями й уміннями, виховання його лідерських якостей.

Середовищем реалізації технології виховання є технологічний процес. Технологічний процес – система технологічних одиниць, зорієнтованих на конкретний педагогічний результат.

У теорії виховання технологічними процесами найбільш адекватними до особистісно зорієнтованих, з нашої точки зору є: проектна діяльність, методика колективних творчих справ, школа учнівського самоврядування, школа лідерів, портфоліо «Портфель лідера» тощо.

Ми виділяємо із всієї різноманітності особистісно зорієнтованих форм саме ці з двох причин:

- по-перше, тому, що в умовах сучасної загальноосвітньої школи вони найбільш легко вписуються у навчально-виховний процес. Це форми роботи, які дозволяють при інтеграції в реальний навчально-виховний процес досягати мети відповідно до будь-якої програми, стандартів освіти, виховати лідера;

- по-друге – тому, що ці істинно виховні форми роботи гуманістичні, забезпечують інтелектуальний і моральний розвиток дітей, їх самостійність, комунікабельність, бажання допомогти іншим. Грубість, авторитарність, зарозумілість несумісні з цими технологіями.

Технологія виховання лідерських якостей передбачає свою логіку й послідовність операцій, використання методів і засобів педагогічно-виховної діяльності, що гарантує високоякісний кінцевий продукт. Розробка технологій виховання пов'язана зі складнощами, бо:

- виховання має цілісний характер, тому його важко розбити на операції, крок за кроком формувати лідерські якості;
- виховний вплив здійснюється не послідовно або паралельно, а комплексно;
- у вихованні провідну роль відіграє особистість вихователя, рівень його педагогічної майстерності;
- технологія виховання не може існувати без творчого підходу, який має органічно поєднуватися з чітко запланованою програмою дій.

Отже, ми розглядаємо *особистісно орієнтовану технологію виховання лідерських якостей* школярів як спосіб організації виховного процесу, що відображає внутрішній зв'язок його елементів і характеризує взаємовідносини вихователів і вихованців через здійснення індивідуально-гуманного підходу в навчанні й вихованні, виховання людини як неповторної особистості. Ефективність технології залежить від умілого використання методів досягнення відповідних цілей.

Основна мета такої технології виховання – перетворення вихованця на активний суб'єкт самовиховання, діяльності шляхом створення такої системи виховання таких впливів, яка максимально враховує його психологічні закономірності й індивідуальні особливості.

Впровадження технології виховання – це важка, але цікава робота. Для досягнення результатів потрібна значна кількість часу, а також серйозна самостійна робота кожного члена колективу.

Одним із важливих етапів роботи педагогічного колективу над впровадження сучасних технологій виховання є початковий період, коли відбувається переорієнтація педагогічних, дидактичних, організаційних дій на ознайомлення з основними цілями і завданнями. Щоб ці освітні технології діяли, необхідно, по-перше, бажання діяти, експериментувати, а по-друге, тільки при підтримці керівництв навчального закладу можливе просування творчої ініціативи.

Щоб досягти позитивних результатів у запровадженні технологій виховання кожен педагогічний колектив має пройти через багаторівневу систему підготовки педагогічних працівників:

- інформаційну з теоретичною підготовкою;
- організаційну, практичну з закріпленням та апробацією теоретичних знань на практиці;
- рефлексивну із самостійною роботою вчителів щодо осмислення і творчого аналізу результатів експериментальної роботи;
- корекційну, спрямовану на поповнення знань та практичних навичок учителів, необхідних для подолання труднощів, що виникли;
- методологічну, що передбачає підготовку педагогів-тренерів, які можуть навчати інших, створювати свої майстер-класи.

Всі учителі мають оскласти певне уявлення про інтерактивні технології навчання і виховання. Ефективним є діалог учитель-учитель.

Доцільно провести ряд навчальних семінарів, науково-практичних конференцій для працівників освіти. На нашу думку, необхідно спрямовувати всі свої зусилля на навчання вчителів. Недостатньо тільки прочитати про нові методики, технології, треба пройти вишкіл, так як це роблять актори чи поети, а далі поширювати досвід на інших.

Вчителі мають позитивно реагувати на нововведення, відчувати зміни, відродження в освіті. Таке ж відчуття має бути і в учнів. Учні повинні мати цілком інші навички: думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї і вже на основі цього вміти шукати потрібну інформацію, трактувати її та застосовувати в конкретних умовах, формулювати і відстоювати особисту думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології навчання та виховання.

Отже, ми з'ясували, що використання тільки традиційних форм і методів виховання не дозволяє в повному обсязі і з належною якістю вирішувати проблеми виховання лідерських якостей школярів, організацію їх підготовки до майбутньої діяльності. Тому одним із перспективних шляхів розв'язання цієї проблеми може бути запровадження у сучасній загальноосвітній школі особистісно орієнтованої технології виховання лідерських якостей школярів. При цьому впровадження такої технології передбачає системну інтеграцію виховних технологій, що підтримують процес виховання лідерських якостей. Наступним кроком у цьому питанні буде обґрунтування

особистісно орієнтованої технології виховання лідерських якостей особистості школяра.

Література

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1990. – 184 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навчально-методичне видання / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
3. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід, метод. посібник, авт. уклад. О.Пометун, Л.Пироженко. – К.: АПН, 2002.
4. Касьяненко М.Д. Педагогика співробітництва. – К., 1993.
5. Колесниченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий. – СПб.: КАРО, 2002.
6. Лихачев Б.М. Технология учебно-воспитательного процесса // Педагогика: Курс лекций. – М.: Прометей, 1996.
7. Загальна педагогіка: навч. посібник / С.М. Мартиненко; Л.Л.Хоружа; Міжрегіон. академія управління персоналом. – К.: МАУП, 2002. – 176 с.
8. Освітні технології: Навчально-методичний посібник. – К.: А.С.К., 2001.
9. Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України. Програма / за ред. І. Беґа. – К., 2007.
10. Падалка О.С. та ін. Педагогічні технології. – К.: Укр. енциклопедія, 1995.
11. Педагогічні системи, технології. Досвід. Практика / за заг. редакцією П. Матвієнко, С. Клепко, Н. Білик. – К., 2005.
12. Перспективні освітні технології: Навчально-методичний посібник / За ред. Г.С.Сазоненко. – К.: Гопак, 2000.
13. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учеб. пособие. – М.: Народное образование, 1998.
14. Хуторской А.В. Методика личностно-ориентированного обучения. – Москва, Владос пресс, 2005.

ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ВОСПИТАНИЯ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ ШКОЛЬНИКОВ

Д. В. Алфимов

Встатье раскрываются особенности личностно ориентированной технологии воспитания лидерских качеств школьников, значимость ее внедрения в учебно-воспитательный процесс общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: технология, личностно ориентированное воспитание, технология воспитания.

PERSON-ORIENTED TECHNOLOGY OF EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN' LEADERSHIP QUALITIES**D. Alfimov**

In the article the features of the person-oriented technology of education of schoolchildren' leadership qualities and meaningfulness of its introduction in the educational process of a general educational establishment are examined.

Keywords: technology, person-oriented education, technology of education.

Алфімов Д.В. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри управління освітою Донецького національного університету, директор Донецького бізнес-лицею (м. Донецьк, Україна)

Alfimov D.V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Education Management of Donets'k National University, Director of Donets'k Business Lyceum (Donets'k, Ukraine)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор А. І. Дзундза

Reviewer – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor A.I. Dzundza

УДК [373.2:392]:7.071.5

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МУЗИЧНОГО КЕРІВНИКА ДНЗ У МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОД ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**І. С. Байкова**

У статті теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування етнопедагогічної компетентності музичного керівника ДНЗ у міжкурсовий період післядипломної педагогічної освіти, розкрито сутність таких понять: «умови», «педагогічні умови», «психолого-педагогічні умови», «психолого-педагогічне стимулювання», «науково-дослідна діяльність», «науково-дослідна лабораторія», «онлайн-засідання» тощо.

Ключові слова: педагогічні умови, психолого-педагогічна підтримка та стимулювання, концепція етнопедагогічної компетентності, музичний керівник, музична діяльність, організаційні форми науково-методичної роботи, інтерактивні форми та методи роботи.